

I. МЕТОДОЛОГІЯ ЮРИДИЧНОЇ НАУКИ. ФІЛОСОФІЯ ПРАВА. ТЕОРІЯ ТА ІСТОРІЯ ДЕРЖАВИ І ПРАВА

УДК 340.12

© 2015 р. С. В. Савчук

Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича, Чернівці

ЕКЗИСТЕНЦІАЛЬНІ ДЕСКРИПЦІЇ ВИНИ

У наш час вина відіграє ключову роль у розвитку особистісної та соціальної відповідальності. Вважається, що підтримання громадської згоди щодо норм і законів, а, отже, і правопорядку в суспільстві, є однією з конструктивних функцій вина. А тому й суспільство, що не відає цього почуття, було б найбільш непередбачуваним, беззаконним і найнебезпечнішим у світі. Враховуючи це, проаналізовані дескрипції вина як екзистенціалу, зверненого до буття людини.

Ключові слова: буття, вина, відповідальність, заборона, свобода.

Постановка проблеми. Висвітлення наукових переконань, пов'язаних із проблематикою вина, засвідчує брак однозначного трактування та єдиного розуміння феномена вина, його структури і функцій, - як у різних сферах людського знання, так і всередині певної галузі знань. Правознавство – цьому приклад. Не в останню чергу ситуація в ньому ускладнюється самою психологією, з її множинністю аргументованих поглядів на предмет вивчення вина. Класифікації не передбачають уніфікованих критеріїв. Концептуально різняться і причини виникнення вина. Виокремлюються й різні мотиви актуалізованої проблеми. А тому й оцінка наявності або ж відсутності вина іноді кардинально відрізняється.

Мета статті: враховуючи те, що вина, передусім, - феномен психологічний та соціально-етичний, здійснимо спробу аналізу дескрипцій вина як екзистенціалу, зверненого до буття людини.

Виклад основного матеріалу. Смісл вина з позицій екзистенціалізму дещо інший, ніж з традиційного погляду. Представники екзистенціального напрямку, критично ставлячись до раціонального способу пізнання¹, відмовляючись від

казуального підходу до пояснення людського існування, наголошуючи на унікальності особистого досвіду, не пов'язують вину з конкретним випадком, будь-то проступком чи злочином. Вина не зводиться до порушення табу і заборон [2]. Її межі значно розширюються: вина розглядається на рівні світоглядних, філософських категорій². Онтологічний аспект вбачається в ній³.

Вина людини одвічна та абсолютна. Причини її абсолютизації різні, серед них і відвічна недосконалість людини [4; 14], і непозбутність наданої людині свободи [12] та споконвічної відповідальності в її зв'язку з можливістю чи потенційністю [2; 15], і причетність людини до всього, що відбувається у світі [7; 14], тощо. «Не тому існує вина, що є табу, яке хтось порушив, а навпаки, – табу та його утвердження стали можливими завдяки факту, що вожді стародавніх спільнот знали певну фундаментальну правду про людину як людину й скористалися нею: правда – це факт, що людина може стати винуватою і мо-

---

свій розпач, якщо вона безглуздо говорить про цей відчай як про щось похідне ззовні (...), якщо такий відчайдуш щосили воліє перебороти свій відчай через самого себе і лише через самого себе, він заявляє, що не може вийти з такого відчаю і що всі його зусилля лиш приводять до глибшого його розпачу». Див.: [9, с. 292-293, 295-296].

² Значущість екзистенціального підходу для психології підкреслював А. Маслоу, який зауважував: «Для психологів надзвичайно важливо, що екзистенціалісти можуть поєднати психологію з філософськими засадами, що поки не вдається зробити іншим». Див.: [11, с. 43].

³ М. Бубер у своєму психотерапевтичному есе вказував: «Психотерапевт, виступаючи як в ролі дослідника, так і ролі лікаря, який надає конкретну допомогу, повинен розглядати вину як щось, що має буттєвий характер та існує не в душі, а у бутті». Див.: [2].

¹ Ще С. К'єркегор, заперечуючи раціональний сенс людського існування, оголосив страх смерті і вину (почуття відповідальності за скоєне) провідними його модусами: «Якби наше Я залежало від себе самого, існував би лише один вид: нехиті бути самим собою, бажання позбутися свого Я, і не йшлося б про інший вид відчаю – про відчайдушне прагнення бути самим собою». «Я» жадає власними силами «урівноважитись і заспокоїтись: воно не здатне на це у своєму ставленні до себе самого інакше, як тільки ставлячись до того, хто зумовив усю сукупність відносин». Більше того, цей вид відчаю (прагнення бути самим собою) є, очевидно, крайнім виразом вина. «Якщо людина, яка зневірилась – наскільки вона в це вірить, - усвідомить

же знати про це», - неупереджено зазначав із цього приводу М. Бубер [2], по суті перевернувши формулу вини З. Фрейда.

Порушення табу та заборон якщо і цікавлять психолога, то лише мірою сприйняття винуватою людиною цієї девіації як реальної екзистенціальної вини, похідної її буття, і за яку людина не може не відповідати не будучи водночас відповідальною перед своїм ставленням до свого ж буття; вини як почуття невідповідності між тим, якою людина є, і тим, якою вона має бути, між тим, що людина коїть, і тим, що вона повинна робити, між тим, як склалась ситуація, і якою вона мусить бути. Характерна в цьому відношенні позиція Р. Мея, який визначає почуття вини як сприйняття відмінності між тим, що являє собою річ і якою вона мала би бути. На його думку, є три типи онтологічної вини, кожен із яких відповідає певному способу буття-у-світі: «*Umwelt*» («світ навколо», біологічний світ, який в наш час здебільшого називають оточуючим середовищем), «*Mitwelt*» («зі світом», світ істот одного виду, світ близьких нам людей), «*Eigenwelt*» («власний світ», світ істинного Себе)⁴.

Перший тип вини, що належить до модусу існування «*Umwelt*», корениться в недостатньому усвідомленні буття-у-світі. Зв'язок з природою, Абсолютом, світом об'єктів навколо нас губиться. Другий тип вини пов'язаний з нашою нездатністю правильно розуміти інших людей («*Mitwelt*»). Кожна людина – унікальна особистість, а тому і не має іншого вибору, окрім як дивитися на світ власними очима. Людина не здатна глянути на світ очима іншої людини, не може відчути те саме, що і інша людина, не в змозі злитися з нею воедино. Непереборний бар'єр, створений екзистенціальною відокремленістю людини від решти людей, її самотністю, стає причиною міжособистісних конфліктів. Така вина є наслідком відсутності єдності суб'єкта і близької йому людини. Третій тип вини виникає після осмислення людиною своїх зобов'язань перед нашим буттям, коли людина вже розуміє,

наскільки важливо реалізувати потенціал (інтелектуальний, соціальний, економічний, фізичний), зумовлений природою, з одного боку, та неможливість його повної реалізації, з іншого боку. Він базується на відносинах з власним «Я», передбачає усвідомлення себе собою («*Eigenwelt*»). Вина – результат втрати можливостей або ж неповної самореалізації.

Онтологічна вина характеризується тим, що: по-перше, кожен відчуває її. Жодному з нас не вдається уникнути викривлення реальності існування інших людей. Ніхто не може цілком втілити у життя свій потенціал. Відношення людини зі своїми можливостями, отож, - діалектичні. По-друге, вина не є похідною від культурних заборон чи засвоєння норм культури. Вона корениться в факті самосвідомості. Онтологічна вина – це «не я-винуватий-тому-що-я-порушив-заборону-батьків». Вина виникає з того факту, що я можу сприймати себе як такого, котрий здатний або ж не здатний обирати. Залежно від певної культури відрізняється лише зміст цієї вини. По-третє, як стверджує Р. Мей, онтологічну вини не варто плутати з хворобливою чи невротичною виною. Якщо вини не сприймати, уникати її, то вона може перетворитися на невротичну вини. По-четверте, вплив онтологічної вини на особистість – конструктивний. Вина може і повинна породжувати людяність, посилювати чуттєвість у міжособистісних відносинах, збільшувати творчі можливості з використання свого потенціалу.

Подібно до Р. Мея визначає онтологічну вини Д. Морано [19]. Людина, на його думку, - принципово відкрита для нескінченної самореалізації істота. Генетика людини не обмежує її можливості, а є основою для найнеймовірнішого прояву. Людина постійно поривається до самовдосконалення, з огляду на що, вона не вдовольняється своїм емпіричним станом. Це почуття невдоволеності і є онтологічна вина, що виникає через суперечності між тим, чим вона (людина) насправді є і тим, чим вона (людина) жаждала би бути (ідеал); між тим, чим вона (людина) стала і тим, чим вона (людина) хотіла би стати (ідеал); між тим, чим вона (людина) воліла би стати в майбутньому (ідеал) і тим, чим вона (людина) ніколи не спроможна стати (реальна дійсність). Позбавитися цього почуття неможливо. Варто навчитися жити з ним.

Невдоволення собою та оточуючою дійсністю змушує людину шукати вихід у синтезі гуманістичних позицій та ідеалів, як і в їх оновлюванні, адже у своєму потязі до удосконалення людині не уникнути тягаря відповідальності пе-

⁴ «Ці три модуси світу, - наголошує Р. Мей, - завжди взаємопов'язані між собою і завжди зумовлюють один одного». Існують вони синхронно. Реальність буття в світі втрачається, якщо акцент робиться на одному з них, й при цьому вилучаються два інших. На його думку, у класичному психоаналізі актуалізується тільки «*Umwelt*». Саме в модусі інстинктів, потягів, випадковостей, біологічного детермінізму («*Umwelt*») З. Фрейд розкрив людину. Інший ж модус, «*Mitwelt*» - модус взаємовідносин людей як суб'єктів, якщо і репрезентується, то лише у вигляді невиразно накресленої концепції. Див.: [10, 11].

ред самою собою. Зміщення ж акцентів у формулюванні поняття онтологічної вини від «реального» і «належного» до «реального» і «бажаного» насамперед підкреслює природне прагнення людини до досконалості. Людина нікому і нічого не зобов'язана, навіть самій собі (свобідний вибір). Для її універсальної природи почуття невдоволення, собою та іншими, природне. Безмежними є і прагнення людини до досконалості, її спроможність до ідеалотворчості, і з цих позицій, екзистенціальний конфлікт нерозв'язний. Зіставити його можна з теологічним поняттям перворідного гріха як онтологічної вини, з погляду неможливості відповідати Абсолюту. Етимологічні словники – цьому підтвердження: «гріх – це вина перед Господом», а «вина – гріх (в розумінні проступку)».

Як виявити свій потенціал? Як упізнати цей потенціал, натрапивши на його прояв? Як ми дізнаємось, що втратили свій шлях? М. Хайдеггер, П. Тіллх, А. Маслоу та Р. Мей, – переконаний І. Ялом, – відповіли би в унісон: «За допомогою вини»; екзистенціальна вина – це позитивна конструктивна сила, порадник, який повертає нас до себе ж самих. Це дещо більше, аніж дисфоричний афективний стан, ніж симптом, який повинен бути опрацьований та усунений. Терапевту треба, вважає І. Ялом, розглядати її (вину) як поклик зсередини, котрий, якщо ми будемо уважні до нього, спроможний стати нашим провідником до особистісної самореалізації. Той, хто переживає екзистенціальну вину, подібно до Йозефа К. з роману Ф. Кафки «Процес»⁵, вже скоїв злочин проти своєї долі. Жертва злочину – власне потенційне «Я». Спокутування досягається зануренням у «справжнє» призначення людської істоти, котра, як зауважував С. К'еркегор, є «воля бути собою».

Інакше кажучи, якщо сакральна вина виначається як почуття, викликане реальним чи уявним проступком проти Іншого. Якщо в традиційній терапії вина позначає емоційний стан, пов'язаний з переживанням неправильних дій, високо дискомфортний стан, відзначаюваний занепокоєнням, збентеженням у поєднанні з відчуженням своєї «благості», неповноцінності, то С. К'еркегор, П. Тіллх та І. Ялом привернули увагу до іншого джерела вини – проступку проти себе, непрожитого життя у собі. За словами І. Ялома, екзистенціальна перспектива додає важливі виміри до концепції вини. Зокрема, повне взяття відповідальності за свої дії розширяє межі вини

⁶, зменшуючи можливість втечі. Індивід вже не може спокійно задовольнятися такими алібі, як: «Я не мав цього на увазі», «Це був нещасний випадок», «Я не міг нічого зробити» тощо. Людина, більше того, винувата не лише за злочини⁷ проти інших людей, соціальних і моральних норм, але і за злочини проти самої себе. А те, що кожна людська істота володіє унікальним набором потенційних можливостей, які прагнуть бути втіленими, – архаїчна ідея. «Ентелехія» (грец. *ἐντελέχεια* – «здійсненність», від *ἐντελής* – «закінчений», і *έχω* – «маю») Аристотеля, або гріх лінивства (2 Сол. 3:10) тому приклад. Останній, як відомо, досить популярна в сучасній психології концепція, якою оперують майже всі гуманістично й екзистенціально-зорієнтовані психологи (М. Бубер, А. Маслоу, Е. Фромм, К. Хорні, К. Юнг та ін.). Позначається ця концепція різними назвами. Серед них – «самоактуалізація», «самореалізація», «саморозвиток», «розкриття потенціалу», «автономія» тощо, хоч сама ідея проста: кожна людська істота має вроджені здібності і потенції, початкові знання про ці потенції. Екзистенціальну вину переживає той, кому не вдається жити настільки повно, наскільки це можливо [17, с. 312-323]. Людина винувата тією ж мірою, якою вона відповідальна за себе і свій світ.

З усвідомленням відповідальності за свої дії чи бездіяльність пов'язує почуття вини Дж. Бьюдженталь [3]. Вина притаманна людському буттю: людина не реалізує свій потенціал, живе у невідповідності зі своїми цінностями і намірами, й не цінує своїх близьких за те, що вони є. В іде-

⁶ М. Хайдеггер позначає вину і відповідальність одним і тим же словом «Shuldig». Після обмірковування традиційних уживань поняття «винуватий» він заявляє: «Бути винуватим також припускає «бути відповідальним за ...», тобто бути джерелом, чи автором, або принаймні випадковою причиною будь-чого». Ми винуваті тією ж мірою, якою відповідальні за себе і свій світ. Вина – фундаментальна складова «Dasein». «Бути винуватим» не є похідною від «бути зобов'язаним». Навпаки, «бути зобов'язаним» стає можливим тільки на основі вихідної винуватості. Окрім того, на думку М. Хайдеггера, в ідеї винуватості закладено значення «не». «Dasein» непохитно конститує та незмінно відстає від власних можливостей. Вина, отож, інтимно пов'язана з можливістю, чи потенційністю. Коли заклик совісті почутий (заклик, що повертає нас до усвідомлення свого справжнього модусу буття), ми неодмінно «винуваті» - винуваті остільки, оскільки зазнали поразки у здійсненні потенціалу цієї достеменності. Див.: [13, с. 325-326, 419, 452; 5, с. 279-280].

⁷ Поняття «злочин», в цьому випадку, охоплює порушення правил, спричинення збитків й, загалом, перехід певних меж.

⁵ Відмова від визнання і конфронтування екзистенціальної вини – одна з центральних тем у творчості Ф. Кафки.

алі, вина вчить людину тому, щоб надалі повніше реалізовувати найглибші прагнення. Її почуття повертає людину до індивідуальності, внутрішнього світу. Коли ж в ухваленні рішень людина «покладається на правила та інструкції, коли ми залежимо від абстрактних принципів (наприклад, «справедливості»), коли ми перекладаємо на інших відповідальність, ми заглушаємо своє усвідомлення внутрішнього почуття, котре необхідне нам для справжнього переживання власного життя» [3, с. 120-121].

Здатність минулих подій бути плідними для внутрішнього розвитку людини не суперечить її відповідальності. Їх зв'язок діалектичний, - зауважує В. Франкл: «Бо вина сама по собі вже припускає відповідальність. Людина відповідає за все скоєне – адже вона не може змінити жодного зробленого нею кроку; як незначне, так і найважливіше рішення завжди залишається останнім. Чи вчиняє вона, чи відмовляється від вчинку – жодну з цих дій ніяк не викреслити з життя так, немовби їх не було зовсім» [16, с. 224]. Як жодне діяння людини не минається без яких-небудь руйнувань у бутті [6, с. 67].

Звісно, за такого розуміння всієї глибини й повноти відповідальності за вчинок, який психологи-екзистенціалісти вимагають від людини, остання неминуче, раніше чи пізніше, усвідомить свою діяльну позицію як неповноцінну, як таку, що не відповідає вищому призначенню людини. Сама ідея особистості як активного суб'єкта діяльності нівелюється онтологічністю вини. Глибоке почуття останньої змушує ставити «все і всіх» вище за себе, а, ймовірно, й зовсім позбавити себе цінності, на кшталт Р. Раскольникова. Окрім того, варто пам'ятати і про прикладний психотерапевтичний аспект цієї проблеми: екзистенціальна вина – один із чинників блокування рішень [18]. «Певні індивіди визнають рішення важкими через вину, яка, як підкреслював Ранк, здатна повністю паралізувати процес прояву волі. Воля народжується в сорочці вини: вона виникає, говорив Ранк, спочатку як антиволя. Імпульсам дитини протистоїть дорослий світ, і воля дитини на самому початку пробуджується, щоб вистояти у цьому протистоянні. Якщо дитині не пощастило, вона має батьків, котрі намагаються придушити будь-який імпульсивний прояв, її воля стає обтяжена тяжкою виною, адже всі рішення переживаються нею як погані і заборонені. Такий індивід не може вирішувати, оскільки відчуває, що не має права вирішувати». Усяке вільне виявлення вибору переживається ним як заборонене, тому що уособлює порушення

батьківських приписів. У дорослому віці, стверджує І. Ялом, ці рішення викликають «дисфорію, похідну і від страху сепарації, і через вину в злочині проти домінуючого іншого» [17, с. 359-364].

Ще однією причиною важкості ухвалення рішення є виключний ефект альтернатив: для кожного «так» повинно бути «ні». Обрати щось «одне» повсякчас означає відкинути щось «інше». «Дорогою ціною даються рішення. Вони вартують Вам усього іншого!», - сказав би в цій ситуації І. Ялом своєму нерішучому пацієнту [17, с. 360-361]. Зреченням, відмовою від можливостей, зокрема і тих, які вже ніколи не виникнуть, невідворотно супроводжується будь-яке рішення. І чим масштабніше це обмеження можливостей, тим ближче людина наближається до смерті⁸.

Людина, певно, може уникати усвідомлення відмови від можливостей, ухиляючись від усвідомлення своїх рішень. Відображенням цієї дилеми є стародавня філософська метафора – аристотелівський сюжет про собаку, яка не може обрати між однаковими порціями їжі, або ж філософський парадокс «Буріданів осел» в інтерпретації Г. Лейбніца: жива істота не вибирає жодної можливості, оскільки не здатна облюбувати обидві. Відмова відкидати можливості означає в кожному конкретному випадку фатальний кінець для життя цієї істоти. Її порятунок у тому, щоб нарешті довіритись бажанню, прийняти рішення і взяти те, що перебуває в межах досяжності. Мабуть, саме тому екзистенціальні психотерапевти вказують на вину не лише як на конструктивну емоцію, сумісну з саморозвитком і самовдосконаленням людини (екзистенціальна вина), але і як на переживання, що супроводжують психічні розлади (невротична вина). Розширення меж екзистенціальної вини формує нову її якість, роблячи вину невротичною, дисфоричною.

Висновки. Отже, узагальнюючи сказане вище, констатуємо: обґрунтування психологами-екзистенціалістами поняття онтологічної вини, опис її механізмів і детермінант переживання дозволили охарактеризувати останню як самостійне явище, не тотожне з такими категоріями людського існування, як страх і тривога. Спільним підсумком кристалізації екзистенціальної думки (з позицій психологічної проблематики) є, по-перше, сприйняття переживання екзистенціальної вини як самозвинувачення/ совісності [8, с. 29-30]; по-друге, покладення відповідальності за втрату можливостей чи неповну самореалізацію (ставлення до свого ж буття) на себе,

⁸ М. Хайдеггер так і визначив смерть: «неможливість подальших можливостей».

що, відповідно, по-третє, протистоїть само-виправданню, і, по-четверте, може стати умовою прощення себе та Іншого⁹.

Із захопленням і переконанням вони (представники екзистенціальної парадигми) стверджують свободу, що належить тільки людині, і зумовлені нею можливості, й відповідальність як метаоснови вини. Однак їх дескрипції вини як екзистенціалу, зверненого до буття людини, настільки загальні, що прирівнюють даний феномен до існування людей. «Бути людиною» і «Бути винуватою» – одне й те саме. При цьому як буття і структура екзистенції тотально завершуються нічим («ніщо»), так і екзистенціальні постулати, що вимагають від людини розвитку і реалізації всіх можливостей, утворюють такий надмірно високий стандарт, що стають безглуздими.

Список літератури

1. Афанасенко Я. А. Амбивалентность вины : антропологический аспект [Электронный ресурс] / Я. А. Афанасенко // Философия и культура. – 2013. - № 9. – С. 1258-1269. – Библиогр. : 19 названий. – Режим доступа : http://www.nbpublish.com/library_read_article.php?id=-25697. – Название с экрана.
2. Бубер М. Вина и чувство вины [Электронный ресурс] / М. Бубер // Вестник РАТЭПП. – 1994. - № 2. – С. 7-34. – Режим доступа: <http://ratepp.ru/publ/3-1-0-8>. – Название с экрана.
3. Бьюдженталь Д. Наука быть живым : Диалоги между терапевтом и пациентами в гуманистической терапии / Д. Бьюдженталь ; пер. с англ. А. Б. Фенько. – М. : Независимая фирма «Класс», 1998. – 336 с.
4. Выгонский С. И. Практика экзистенциальной психотерапии / С. И. Выгонский. – Ростов-на-Дону : Личный интерес, 1993. – 40 с.
5. Дугин А. Г. Мартин Хайдеггер : философия другого Начала / А. Г. Дугин. – М. : Академический Проект ; Фонд «Мир», 2010. – 389 с.
6. Евлампиев И. И. «Страсти по Андрею» : философия жертвенности. Андрей Тарковский и традиции русской философии / И. И. Евлампиев // Вопросы философии. – 2000. - № 3. – С. 56-70.
7. Изард К. Э. Психология эмоций / К. Э. Изард ; перев. с англ. – СПб. : Питер, 2000. – 464 с.

8. Короткова Е. В. Социально-психологический анализ вины и стыда как системы отношений личности к себе и другому : дис. ... канд. психолог. наук : 19.00.05 – социальная психология / Е. В. Короткова ; Ростовский государственный университет. – Ростов-на-Дону, 2002. – 226 с.

9. Кьеркегор С. Страх и трепет / С. Кьеркегор ; пер. с дат. – М. : Культурная революция, 2010. – 488 с.

10. Мэй Р. Открытие Бытия. Очерки экзистенциальной психологии / Р. Мэй. – М. : Институт общегуманитарных исследований, 2014. – 192 с.

11. Мэй Р. Экзистенциальная психология / Р. Мэй, А. Маслоу, Г. Фейфел [и др.] ; под ред. Р. Мэя. – М. : Апрель Пресс & ЭКСМО-Пресс, 2001. – 619 с.

12. Сартр Ж.-П. Бытие и ничто : Опыт феноменологической онтологии / Ж.-П. Сартр ; пер. с фр., предисл., примеч. В. И. Колядко. – М. : Республика, 2000. – 639 с.

13. Сафрански Р. Хайдеггер : германский мастер и его время / Р. Сафрански ; пер. с нем. Т. А. Баскаковой; вступ. статья В. В. Бибикина. – 2-е изд. – М. : Молодая гвардия, 2005. – 614 с.

14. Тарасов Б. Н. «Закон Я» и «Закон любви» : (Нравств. философия Достоевского) : (Из цикла «История этич. учений») / Б. Н. Тарасов. – М. : Знание, 1991. – 63 с.

15. Тульчинский Г. А. Самозванство. Феноменология зла и метафизика свободы / Г. А. Тульчинский. – СПб. : Изд-во РХГИ, 1966. – 412 с.

16. Франкл В. Человек в поисках смысла : Сборник / В. Франкл ; пер. с англ. и нем. ; общ. ред. Л. Я. Гозмана и Д. А. Леонтьева ; вст. ст. Д. А. Леонтьева. – М. : Прогресс, 1990. – 368 с.

17. Ялом И. Экзистенциальная психотерапия / И. Ялом ; пер. с англ. Т. С. Дробиной. – М. : Независимая фирма «Класс», 2005. – 576 с.

18. Menaker E. Will and the Problem of Masochism / E. Menaker // Journal of Contemporary Psychotherapy. – 1969. – Vol 1. – P. 186-226.

19. Morano D. V. Existential Guilt. A Phenomenological Study / D. V. Morano. – Assen : Van Gorcum, 1973. – 90 p.

⁹ Проективный характер невротичної вини, - антитечної екзистенційному її розумінню, - виявляється в тому, що вина виноситься назовні, а тому і відповідальність за зло покладається на інших (винуватих). Див.: [1].

Стаття надійшла до редколегії 16 вересня 2015 року.

Рекомендована до опублікування у «Віснику» членом редколегії М.В. Никифораком.

S.V. Savchuk

Existential descriptions of guilt

Summary

Nowadays guilt plays a key role in the development of personal and social responsibility. It is believed that support of public consensus on norms and laws, and also on order in the society, is one of the constructive functions of guilt. That's why the society which does not know this feeling would be the most unpredictable, lawless and the most dangerous one in the world. Taking everything into consideration, the author makes an attempt to analyze the descriptions of guilt as the existential which faces the human existence.

Key words: being, guilt, responsibility, prohibition, freedom.

С.В. Савчук

Экзистенциальные дескрипции вины

Аннотация

В наше время вина играет ключевую роль в развитии личностной и социальной ответственности. Считается, что поддержание общественного согласия относительно норм и законов, а, следовательно, и правопорядка в обществе, является одной из конструктивных функций вины. А поэтому и общество, не знающее этого чувства, было бы самым непредсказуемым, незаконным и опасным в мире. Учитывая сказанное, проанализированы дескрипции вины как экзистенциала, обращенного к бытию человека.

Ключевые слова: бытие, вина, ответственность, запрет, свобода.